

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Gevangen in ongelijkheid

Wingerden, S.G.C. van

Citation

Wingerden, S. G. C. van. (2024). Gevangen in ongelijkheid. *Proces: Tijdschrift Voor Strafrechtspleging*, 103(5), 279-281.
doi:10.5553/PROCES/016500762024103005001

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4196494>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

TEN GELEIDE

Gevangen in ongelijkheid

Sigrid van Wingerden*

Uit een rapport van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid blijkt dat één op de tien mensen moeite heeft om vervoer te betalen. Sommige mensen laten zelfs hun ziekenhuisafsprake schieten omdat ze het treinkaartje naar het ziekenhuis niet kunnen betalen.¹ Zorgen zijn er ook over de kosten van lokale huttenbouwfeesten, bedoeld om kinderen die niet op vakantie gaan toch een vakantie week te bezorgen. Deze kampweek dreigt een feestje voor de elite te worden, nu deelname duurder wordt doordat het hout niet meer verbrand mag worden, maar tegen vrij hoge kosten moet worden afgevoerd.²

Hoewel Nederland een rijk land is, zijn er veel mensen die moeite hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Bijna één miljoen mensen in Nederland ondervinden dagelijks de gevolgen van armoede.³ Bovendien worden de verschillen tussen rijken en armen alleen maar groter en blijken mensen die eenmaal rijk zijn bijna allemaal rijk te blijven, en is het voor armere mensen heel moeilijk om rijk te worden.⁴

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) toont in zijn rapport 'Eigentijdse ongelijkheid' aan dat er in Nederland sprake is van structurele ongelijkheid tussen sociale klassen. Die ongelijkheid zit niet alleen in het verschil tussen arm en rijk (opleiding, beroep, inkomen en financieel vermogen: economisch kapitaal), maar ook in 'wie je kent' (sociaal kapitaal), 'waar je bij past' (cultureel kapitaal) en 'wie je bent' (persoonlijk kapitaal: gezondheid en aantrekkelijkheid). Op basis van deze vier soorten van kapitaal onderscheidt het SCP zeven sociale klassen in Nederland: de werkende bovenlaag (19,9%), de jongere kansrijke (8,6%), de rentenierende bovenlaag (12,2%), de werkende middengroep (24,9%), de laagopgeleide gepensioneerden (18,1%), de onzekere werkenden (10,0%) en het precariaat (6,3%).⁵

De groepen aan de onderkant hebben minder kansen in de samenleving. En die ongelijkheid zien we op allerlei verschillende plekken terug in de maatschappij. Kinderen uit de lagere sociale klassen krijgen vaker een schooladvies van de leer-

* Dr. mr. Sigrid van Wingerden is universitair hoofddocent bij het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden en tevens voorzitter van de redactie van PROCES.

1 L. Krabbenborg & A. Durand, *Betaalbare mobiliteit? Een verkenning van prijzen van mobiliteit, huis-houduitgaven aan vervoer, en betaalbaarheidsproblemen*, Den Haag: Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid/Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2024.

2 www.nu.nl/binnenland/6326048/huttenbouwdorpen-dreigen-elitefeest-te-worden-en-dat-is-juist-niet-het-doel.html.

3 www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/armoedebestrijding/armoede-verminderen.

4 E. Hamelink, R. Schulenberg & A. Lejour, *De lange weg naar de top: vermogensmobiliteit in Nederland*, Den Haag: Centraal Planbureau 2024.

5 C. Vrooman e.a., *Eigentijdse ongelijkheid: De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal. Verschil in Nederland 2023*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau 2023.

kracht dat hen naar een lager niveau dirigeert.⁶ Bedrijven nemen liever iemand zonder migratieachtergrond maar met een strafblad aan, dan iemand met een Arabisch klinkende achternaam die geen strafblad heeft.⁷ Mensen uit de lage sociale klassen leven korter.⁸

Ook bij overheidsinstellingen zijn er allerlei vormen van ongelijkheid aan het licht gekomen, zoals het toeslagenschandaal, signaleringslijsten bij de Belastingdienst, algoritmes van de visadienst, discriminatie bij DUO en op de werkvloer bij gemeenten, en etnisch profileren bij de Koninklijke Marechaussee.⁹

Ongelijkheid bestaat ook binnen de strafrechtspleging. Over dat thema vond afgelopen maart een symposium plaats aan de Universiteit Leiden. Daar werd door de sprekers uiteengezet dat mensen in de gevangenis aanzienlijk vaker een niet-Nederlandse nationaliteit of een migratieachtergrond hebben, vaker werkloos zijn en vaker schulden hebben. Ook bij de toepassing van de voorlopige hechtenis zijn deze mensen oververtegenwoordigd, omdat makkelijker een vluchtrisico wordt aangenomen, alternatieven zoals een werkstraf of borgsom minder toegankelijk zijn, of omdat te gemakkelijk teruggevallen wordt op stereotypering. Mensen met een migratieachtergrond worden vaker gedagvaard, krijgen vaker een straf opgelegd, krijgen vaker een gevangenisstraf, en krijgen een langere gevangenisstraf dan mensen zonder migratieachtergrond – ook als rekening wordt gehouden met delictskenmerken, strafblad en andere sociaal-demografische kenmerken.

Hoewel ongelijkheid niet wordt beoogd in de strafrechtspleging, wordt de strafrechtspleging er wel door gekenmerkt. Sterker nog: bestaande ongelijkheid wordt ermee vergroot. Tijdens het symposium werd dan ook meermaals opgeroepen tot meer onderzoek naar de ongelijkheid in de strafrechtspleging, omdat kennis daarover heel belangrijk is om die ongelijkheid te kunnen bestrijden. Professor Boone nodigde het publiek uit om na te denken over hoe een strafrechtspleging zonder ongelijkheid eruitziet en welke veranderingen daarvoor nodig zijn.

Verandering begint mijns inziens bij het erkennen en herkennen van de ongelijkheid. En we kunnen weliswaar niet makkelijk de ongelijkheid in de hele samenleving veranderen, maar officieren van justitie en rechters-commissarissen zouden een start kunnen maken door kritischer te kijken naar (alternatieven voor) de toepassing van de voorlopige hechtenis. Als in die fase minder verdachten worden opgesloten, legt de rechter hun wellicht ook minder snel een gevangenisstraf op (immers: eenmaal erin is erin). Zo kunnen kleine stappen belangrijke veranderingen teweegbrengen.

6 Sociaal Economische Raad, *Gelijke kansen in het onderwijs: Structureel investeren in kansengelijkheid voor iedereen*, Den Haag: Sociaal Economische Raad 2023.

7 C. van den Berg e.a., 'Veroordeeld tot (g)een baan: hoe delict- en persoonlijkheidskenmerken arbeidsmarktkansen voor veroordeelden beïnvloeden', *Tijdschrift voor Criminologie* 2017, 1-2. p. 113-135.

8 M.C.M. Busch & C.T.M. Schrijvers, *Effecten van leefstijlinterventies gericht op lagere sociaaleconomische groepen* (RIVM rapport 270171002), Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu 2010.

9 Dit is een opsomming die R. Baldewsingh, Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme, maakte als spreker tijdens het symposium 'Ongelijkheid en de strafrechtspleging' op 22 maart 2024 aan de Universiteit Leiden.

Dit nummer van *PROCES* vangt aan met een bijdrage van **Annelies Sturm, Dalia Abas** en **Linda van Galen**, waarin zij verslag doen van hun onderzoek naar de werkaliantie in de reclasseringspraktijk. Door middel van interviews is onderzocht hoe reclasseringswerkers de werkaliantie in de praktijk vormgeven. Specifieke kennis over de werkaliantie blijkt beperkt te zijn, waardoor het systematisch en effectief toepassen van het concept werkaliantie in het daadwerkelijke handelen weinig gebeurt.

In het tweede artikel vragen **Janine Janssen, Wilfred Janmaat, Conny Rijken, Alette Smeulders, Joop de Zwart** en **Amarante Böttger** aandacht voor de rol van internationale conflicten bij het werk van veiligheidsprofessionals. Voorbeelden rond eengerelateerd geweld, mensenhandel en oorlogsmisdadigers laten zien dat migranten door hun komst naar Nederland wel uit de oorlog zijn gehaald, maar dat de oorlog lang niet altijd uit hen is gehaald. Veiligheidsprofessionals moeten zich daarvan bewust zijn.

Daarna bekijken **Jip Colenbrander** en **Ingelou Sybrandij** in de rubriek *PROCES*-perikelen hoe de politie, vanuit haar missie om burgers te beschermen, kan bijdragen aan klimaatverbetering. De politie moet niet alleen verduurzamen, ze moet zich ook voorbereiden op effecten van klimaatverandering, zoals nieuwe vormen van criminaliteit. Ten slotte kan de politie een bijdrage leveren door milieucriminaliteit meer prioriteit te geven.

Vervolgens onderzoeken **Suzanne de Jong, Victor van der Geest** en **Sheila Adjiembaks** de achtergrondkenmerken en instroommechanismen van jonge aanwas in de drugscriminaliteit. Jongeren die betrokken raken bij drugscriminaliteit zijn niet in één hokje te plaatsen wat betreft opleidingsniveau, etniciteit of sociaaleconomische status. Wel is er bij die jongeren vaak sprake van gebrek aan ouderlijk toezicht, slechte kwaliteit van de ouder-kindrelatie, en weinig toezicht op school.

Daarna onderzoeken **Esther van Ginneken, Pauline Jacobs** en **Junia Bergers** de knelpunten van meerpersoonscellen. Zij bevelen aan om de inzet van meerpersoonscellen te beperken, gezien de bijbehorende veiligheidsrisico's: het gebrek aan toezicht kan onveilige situaties creëren, en het gebrek aan privacy kan leiden tot stress en conflicten onder gedetineerden.

Het nummer sluit af met de PS van een redacteur, waarin **Robert Timmers** zich kritisch uit over de handhavingsmogelijkheden van het verbod op seksuele straatintimidatie en de rol die burgers daarbij spelen.